

Skriftlige indlæg fra Det Økonomiske Råds medlemmer

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Økonomi- og Erhvervsministeriet	278
Finansministeriet	280
Miljøministeriet	282
Danmarks Nationalbank	283
Dansk Arbejdsgiverforening	285
Landsorganisationen i Danmark	286
Dansk Industri	288
Håndværksrådet	290
Landbrugsraadet, Dansk Familie Landbrug og Danske Andelsselskaber	292
Det Danske Handelskammer	294
Dansk Handel & Service	297
Finansrådet	299
Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd	300
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd	302
Særlig sagkyndig Finn R. Førsund	304

Økonomi- og Erhvervsministeriet

Departementschefen for Økonomi- og Erhvervsministeriet fandt, at der generelt var tale om en interessant rapport, som formandskabet har udarbejdet.

Overordnet var han enig i konjunkturvurderingen og de nævnte risikofaktorer. Opjusteringen af væksten må ses i lyset af den internationale udvikling og den stigende forbruger- og erhvervstillid. Den økonomiske politik, herunder pengepolitikken efter 11. september, må alt i alt betragtes som ganske succesfuld.

I forhold til den danske økonomi fandt han dog, at formandskabets vurdering på nogle områder er lidt for negativ. Det gælder også formandskabets betragtninger om skattestoppet, der virker ret unuancerede. Der tages ikke tilstrækkelig hensyn til, at skattestoppet vil være et instrument til at bremse tendensen til fortsatte offentlige udgiftsstigninger, som formandskabet jo i tidligere rapporter har udtrykt betænkeligheder ved. Skattestoppet er endvidere et første, men vigtigt, element i regeringens samlede skatteplaner. Regeringen arbejder på at skabe råderum for, at skatten på arbejde sættes ned fra 1. januar 2004.

Formandskabet peger i rapporten også på den negative udvikling i konkurrenceevnen. Med skattestoppet er tendensen til øget afgiftsbelastning på erhvervslivet stoppet. Ligeledes er der med konkurrenceevnepakken gennemført en række lettelser og forbedringer. Han var enig med formandskabet i, at centrale faktorer i denne sammenhæng selvfølgelig også er løn- og produktivitetsudviklingen. En positiv produktivitetsudvikling er endvidere af stor betydning for den fremtidige vækst. Han noterede sig i den forbindelse, at der er et betydeligt sammenfald mellem rapporten og de synspunkter, som regeringen har præsenteret i vækststrategien *Vækst med vilje*. Rapporten fremhæver betydningen af øget markedsorientering og konkurrence og peger på de gavnlige virkninger af indsats inden for uddannelse og forskning.

I rapporten fremføres, at regeringens boligpolitiske forslag ikke ændrer de fundamentale ubalancer på *boligmarkedet*. Det medgives dog, at forslaget om at fritage de nye lejligheder for huslejeregulering er et skridt i den rigtige retning. Det er let for fagøkonomer at fremsætte kritik af boligmarkedets indretning, men man bør også holde sig for øje, hvad der er det politiske realistiske ambitionsniveau. Regeringen arbejder med en række initiativer, der samlet vil bidrage til bedre balance på boligmarkedet.

Analysen af 1990'ernes miljø- og energipolitik som Formandskabet har foretaget er nyttig og interessant.

Han var enig i, at der er et stærkt behov for flere samfundsøkonomiske analyser (cost-benefit-analyser) i forbindelse med tiltag inden for miljø- og energiområdet. Det har OECD også været inde på det i sine seneste rapporter om dansk økonomi. Det er således helt i overensstemmelse med et af hovedelementerne i regeringens politik om ”mest muligt miljø for pengene”.

Rapporten viser, at en række energipolitiske tiltag har været samfundsøkonomiske urentable, mens røgrensningsanlæg og brug af svovlfattigere kul på kraftværkerne har været det eneste rigtige rentable.

Det ville i den forbindelse have været godt, hvis der i rapporten var gjort mere ud af at beskrive usikkerhederne, der er forbundet med analyserne, og at gøre rede for, at alternative beregningsforudsætninger kunne have ledt til andre resultater. Det er f.eks. ikke uden metodiske problemer, når der forsøges udarbejdet særskilte cost-benefit-analyser for 12 forskellige energipolitiske tiltag samt energiafgifter. Årsagen er, at det er svært at opgøre effekter af de enkelte initiativer for sig, da de spiller sammen og derfor ikke kan håndteres uafhængigt af hinanden. Der findes ingen korrekt måde at håndtere problemet på, men ved at lade røgrensningstiltaget gå forud, må det trække i retning af at undervurdere fordelene ved de andre tiltag.

For CO₂ er der anvendt to skøn på forureningsskader ved CO₂-emissioner på henholdsvis 47 kr. og 270 kr. pr. ton. EU-Kommissionen har i deres ExternE-rapport et langt bredere usikkerhedsinterval, idet værdisættelsen her varierer mellem 32 og 1.173 kr. pr. ton CO₂. Dette kunne have været mere uddybet.

Endvidere gælder det selvfølgelig, at det er nemmere at vurdere en række forhold bagudrettet end fremadrettet. I rapporten omtales det kun perifert, at energikriserne i 1970'erne betød, at der fra politisk side blev lagt afgørende vægt på forsyningsikkerhed i forbindelse med planlægningen af den danske energipolitik. En del af merprisen for vedvarende energi kan vel derfor betragtes som en slags forsikringspræmie, hvis størrelse selvfølgelig kan diskuteres i lyset af den mere differentierede energiforsyning i 1990'erne.

Det er i øvrigt korrekt, at der i perioder har været en overkapacitet for elproduktionen i Danmark, men at gå ud fra, at dette vil fortsætte til 2021, som er analysens tidshorizont, er ikke rimeligt. Antagelsen får som konsekvens, at besparelserne og dermed det samfundsøkonomiske potentiale ved de analyserede tiltag undervurderes.

Forudsætningen om (på side 210), at decentral kraftvarme har resulteret i opbygningen af en overskudskapacitet for elproduktion synes i øvrigt noget forhastet. Da beslutningen om udbygningen af decentrale kraftværker blev truffet som led i en politiske aftale i marts 1990, var det rent faktisk effektmangel i Danmark. Først i 1992 blev det besluttet

at udbygge med to nye centrale kraftværker og senere blev der indgået aftale om el fra Norge. Så hvad der er den egentlige årsag til overskudskapaciteten kan diskuteres.

Samlet peger Formandskabet på, at der er behov for mere markedsorienterede virkemidler i energipolitikken, hvilket han var enig i. Regeringen arbejder på at liberalisere og markedsorientere energisektoren. Det er også baggrunden for ophævelse af påbuddet om 3 yderligere vindmølleparker. I stedet skal der ske udbud efter en koncessionsmodel, således at havmølleudbygning sker efter markedsøkonomiske principper. Det er vigtigt at sikre god og bæredygtig samfundsøkonomi også i energipolitikken.

Finansministeriet

Konjunkturvurderingen giver et godt indtryk af de kortsigtede vækstudsigter for danske økonomi: Det er sandsynligt, at vækstobremningen har været kortvarig, og at der nu kan imødeses moderat fremgang, som bl.a. trækkes af større privatforbrug og tiltagende vækst i udlandet.

Korrekt fremhæves at arbejdsmarkedet er presset, og at den forventede opgang derfor kræver omhu overfor risikoen for tiltagende kapacitetsproblemer. Det afspejler begrænsede vækstmuligheder pga. lavt ledighedsniveau, aftalte arbejdstidsforkortelser og faldende demografisk tilgang til arbejdsstyrken.

I forhold til den seneste vismandsrapport er ledighedsskønnet for 2002 nedjusteret med omkring 20.000 personer. Det er en markant revision, som bringer skønnet tæt på konsensus og samtidig indebærer et væsentligt lavere ledighedsniveau ved indgangen til 2003 end tidligere forventet.

DØR finder, at finanspolitikkenes stramhedsgrad ligger inden for det acceptable i 2002. For 2003 må signalerne tolkes sådan, at der ikke bør udgå stimulerende virkninger fra finanspolitikken. Det er i givet fald en rimelig vurdering i lyset af de anførte risici.

Formandskabet bakker op om de mellemfristede mål for gældsnedbringelse og finanspolitisk holdbarhed, og fremhæver væksten i arbejdsstyrken frem til 2010 som en central forudsætning. Det er som anført i rapporten sandsynligt, at der er behov for en yderligere strukturpolitisk indsats, hvis arbejdsstyrkemålsætningen skal realiseres. Regeringen har sat et arbejde i gang, der sigter på at styrke erhvervsdeltagelsen for nogle af de målgrupper, som udpeges i rapporten.

Regeringens skattestop kommenteres kortfattet i redegørelsens sammenfatninger. Der

savnes i den forbindelse en nærmere analyse af konsekvenserne, inkl. betydningen for udgiftsstyringen og ønskerne om at undgå den tendens til krybende skattestigninger, som har været konsekvensen af bl.a. de kommunale aftaleoverskridelser, som senere i rapporten kritiseres. Kommentaren overdriver i hvilket omfang skatteomlægninger er forhindret af skattestoppet. Der savnes en nærmere analyse af de stabiliseringspolitiske behov og instrumenter. Det er naturligvis rigtigt, at skattestoppet øger betydningen af udgiftsstyring og strukturpolitiske tiltag med henblik på at forebygge økonomisk ophedning.

Gennemgangen af målene for det offentlige forbrug savner overvejelser om potentialet for omprioriteringer inden for det offentlige område samt fortolkning af og rimeligheden i at overføre erfaringer fra 1990'erne, hvor der fx ikke var sat effektivt stop for højere skat.

Rapportens ene specialkapitel sætter fokus på samspillet mellem stat og kommune. Kapitlet har flere interessante pointer og analyser. De påpegede problemer og konklusionerne er i vidt omfang de samme, som i OECD rapporten fra foråret om samme emne.

Kritikken af aftalesystemet fremstår lidt ensidig, selv om det er korrekt, at aftalerne i flere år ikke er blevet overholdt. Aftalesystemet har dog en række fordele, herunder at det giver kommunerne et medansvar for udviklingen, og at det er et sundt princip, at man ikke bare styrer centralt men aftaler med de relevante parter. Herudover må sandsynligheden for aftalebrud ses i lyset af, hvor villig den til enhver tid siddende regering er til at acceptere dem.

Regeringen har lagt til grund at indgåede aftaler overholdes. Hvis kommende aftaler ikke overholdes foreligger en ny situation.

Det er korrekt, at det nuværende udligningssystem er kompliceret. Regeringen har derfor et arbejde i gang, der sigter på en reform af systemet, og som skal træde i kraft 1. januar 2004. Det er afgørende, at udligningssystemet ikke forvrider kommunernes incitamenter.

Endelig indeholder rapporten et interessant kapitel om miljø- og energipolitik i 1990'erne. Det hilses velkomment, at formandskabet har videreudviklet det analytiske apparat til at vurdere energipolitiske tiltag, som blandt andet Finansministeriet tidligere har anvendt.

For at forbedre det fremtidige beslutningsgrundlag peges der på, at det er nødvendigt med flere analyser, som inddrager omkostninger og fordele på især miljøområdet, herunder vandmiljø- og affaldsområdet. Finansministeriet er enig i denne tilgang.

Miljøministeriet

Vurderinger af 90'ernes miljø- og energipolitik

Miljøpolitikken har fået større vægt i de sidste 10-15 år. Rapporten understreger, at en række handlingsplaner er vedtaget, og at økonomiske virkemidler, herunder miljøafgifter, er taget i anvendelse i stadig større udstrækning som supplement til de traditionelle administrative virkemidler. Miljøpolitikken har både fordele og omkostninger, og man er i Miljøministeriet enig i, at der er behov for flere samfundsøkonomiske analyser på miljøområdet. Miljøministeriet er i færd med at opprioritere arbejdet med samfundsøkonomiske konsekvensanalyser, såvel indholdsmæssigt som organisatorisk.

På energiområdet gennemføres en cost-benefitanalyse af en række tiltag, der bygger på en tilsvarende analyse gennemført af Finansministeriet i samarbejde med bl.a. det daværende Miljø- og Energiministerium i 2001. Man har dog ændret antagelsen om, hvor store udledninger, der fortrænges, når el produceres med vindmøller, decentral kraftvarme mm - til en mindre reduktion, altså en mindre miljøfordel. Dertil kommer, at man har medtaget såkaldte skatte- og forbrugsforvridninger. Derfor fås ikke uventet resultater, der er markant dårligere end i Finansministeriets analyse fra 2001.

Man når frem til at næsten alle tiltag har været samfundsøkonomisk underskudsgivende, uanset om man regner med en værdi per ton reduceret CO₂ på 47 kr. eller 270 kr. Eneste helt afgørende undtagelse er røgrænsning på kraftværkerne og brug af svovlfattige kul.

Disse resultater er i øvrigt opnået med forudsætning om en diskonteringsrate på 6%. Forudsættes i stedet en diskonteringsrate på 3%, forøges fordelene ifølge rapporten markant, f.eks. bliver de privat- og elværksejede vindmøller nu samfundsøkonomisk rentable.

Det konkluderes i rapporten, at de samfundsøkonomisk urentable tiltag ikke burde have været gennemført med den viden, der eksisterer i dag. Det er jo politik set i bakspejlet.

Hertil er imidlertid at sige, at samfundsøkonomiske konsekvensanalyser er meget vanskelige at gennemføre, ikke mindst på grund af usikkerhed omkring vurderinger af værdien af de forventede gevinster/benefits.

Det vurderes derfor, at resultaterne af de samfundsøkonomiske analyser næppe kan bære en så håndfast konklusion som den, rapporten rummer.

Det er da også bemærkelsesværdigt, at rapporten vurderer, at en opførelse af nye havvindmøller vurderes at ville blive samfundsøkonomisk rentabelt. Videre siges, at de bedste vindmøller på land sandsynligvis også er rentable. Årsagen anføres at være den

teknologiske udvikling, men var den mon kommet uden den store forudgående indsats? Uden risikovillighed kommer en udvikling erfaringsmæssigt kun meget langsomt i gang.

Videre gøres opmærksom på, at resultater af samfundsøkonomiske konsekvensanalyser af forslag til nye tiltag under alle omstændigheder alene bør indgå som eet af flere elementer i beslutningsgrundlaget. En afgørelse af, om et nyt tiltag skal gennemføres, bør ikke og skal ikke alene afgøres ud fra økonomiske overvejelser. Men det er givet, at man skal blive bedre til at inddrage de samfundsøkonomiske konsekvenser i det samlede beslutningsgrundlag, og dermed være os bevidste om, hvad man vælger til, og hvad man vælger fra.

Det siges i rapporten, at det især er på trafikområdet, at cost-benefitanalyser har spillet en vis rolle, hvortil jo så kommer, at en del er gennemført på energiområdet. Som sagt er Miljøministeriet helt enig i behovet for at opprioritere arbejdet med sådanne analyser på miljøområdet og andre områder.

På vandmiljøområdet og på affaldsområdet refereres vurderinger fra Finansministeriets publikation fra 2001 (jf. ovenfor) samt fra forskellige andre publikationer. Brug af økonomiske instrumenter anbefales på vandmiljøområdet, og det anbefales videre at genoverveje prioriteringen mellem forbrænding og deponering af affald. Disse anbefalinger vil naturligvis indgå i Miljøministeriets arbejde på de to centrale områder.

Sidste del af kapitlet rummer en grundig og interessant analyse af den danske miljøsektor. Det siges som konklusion, at en dækkende vurdering af miljø- og energipolitikens hensigtsmæssighed bør inddrage dens erhvervspolitiske virkninger. Det tilføjes, at der ikke bør fokuseres ensidigt på tiltag, der har erhvervsøkonomiske fordele, da man kan overse alternativer, der har erhvervsøkonomiske omkostninger, men alligevel på grund af miljøfordele giver en større nettoværdi for samfundet. Denne vurdering er interessant, og den fortjener efter Miljøministeriets vurdering en uddybning.

Danmarks Nationalbank

Nationalbanken deler i hovedtræk formandskabets syn på konjunktursituationen. Et internationalt opsving synes undervejs, selv om det til tider kan forekomme lidt tøvende. Tilbageslaget i 2001 gik næsten udenom Danmark. Væksten blev ganske vist såre beskeden, men arbejdsløsheden nåede alligevel ned på det laveste niveau siden midten af 1970'erne. I prognosen holdes den økonomiske balance, men det skal ikke gå meget stærkere, før risikoen for overophedning bliver reel.

Fremadrettet udgør det stramme arbejdsmarked den største udfordring for den økonomiske politik. Det indebærer, at der ikke er plads til – endsige behov for – finanspolitiske lempelser i form af ufinansierede skattelettelser eller øgede offentlige udgifter.

I den sammenhæng må analysen af forholdet mellem kommunerne og staten hilses velkommen. Som bekendt har det knebet for kommunerne at overholde aftalerne om udgiftsvækst, men det falder i nogle tilfælde tilbage på regering og Folketing, som ofte har forsøgt at harmonisere standarderne på en række områder, hvor ansvaret egentlig var lagt decentralt i amter eller kommuner. Finanspolitisk set er det uheldigt, når kommune-aftalerne ikke overholdes, fordi kommunerne udgør så stor en del af den samlede økonomi. Rapporten lægger op til ændringer i aftalesystemet med sanktioner mod de kommuner, der bryder aftalerne, men med mulighed for handel kommunerne imellem, hvilket er en interessant tanke.

Kapitlet om miljø- og energipolitikken i 1990'erne er næsten uhyggelig læsning. OECD fandt i sin rapport om emnet, at selv om den danske indsats på miljøområdet har været over middel, er resultatet under middel. Formandskabet søger at besvare det interessante spørgsmål, hvorfor der er gennemført så mange samfundsøkonomisk urentable tiltag på miljø- og energiområdet. Det centrale i svaret er, at fokus i utilstrækkelig grad har været på mest muligt miljø for pengene, fordi prioriteringen ikke har inddraget økonomiske analyser på en tilstrækkelig systematisk måde. Det er generelt uhensigtsmæssigt at sammenblande miljø- og erhvervs politik. Formandskabet har med denne analyse levet op til hensigterne med at inddrage miljøøkonomi i arbejdsopgaverne.

Beregningerne ad de offentlige budgetters konjunkturfølsomhed i afsnit I.7 viser, at budgetterne forbedres med ca. 0,6 pct., hvis BNP-væksten øges med 1 pct. Tallene synes i den lave ende sammenlignet med andre, hvilket måske skyldes, at det normalt tager tid, inden en ændret vækst har ført til ændret arbejdsløshed og beskæftigelse.

Boks I.2 analyserer, om ECB har overtaget Bundesbanks reaktionsmønstre. Med nogen tøven konkluderes det, at ECB synes at reagere mindre kraftigt på inflationen. Det er en interessant hypotese, men boksen underbygger ikke rigtigt, at det er tilfældet. Den anvendte relation beskriver Bundesbanks rentefastsættelse frem til 1998 ret dårligt med en meget stærk systematik i residualerne. Det er vanskeligt at konkludere andet, end at modellen er fejlspecificeret, hvorfor fremskrivningsfejl eller koefficientændringer ved brug af en anden estimationsperiode ikke rigtigt kan bruges til at drage selv forsigtige konklusioner.

Dansk Arbejdsgiverforening

Den afmatning, som sidste år ramte den internationale økonomi, ser nu ud til at blive mindre dyb og mere kortvarig end frygtet for blot få måneder siden. Det styrker mulighederne for vækst og beskæftigelse i Danmark. Ansvar for at forudsætningerne udnyttes hviler nu tungt på den hjemlige økonomiske politik.

Formandskabets konjunkturvurdering viser, at der fortsat er store uløste problemer. De danske arbejdsomkostninger vokser for hurtigt i forhold til udlandet, og virksomhederne taber år efter år konkurrenceevne. Med en udenlandsk omkostningsudvikling, der har stabiliseret sig på ca. 3 pct., står det danske arbejdsmarked og den økonomiske politik overfor en stor udfordring. Nye barselsregler, som vil medvirke til at reducere arbejdsstyrken i de kommende år, trækker yderligere i den forkerte retning. Hertil kommer, at Formandskabet venter, at 18.000 ud af i alt 22.000 nye arbejdspladser i de kommende år vil blive skabt i den offentlige sektor. Den udvikling er uholdbar og illustrerer behovet for en stram og effektiv offentlig udgiftspolitik.

Fornyset vækst i arbejdsstyrken er en af de vigtigste forudsætninger for en gunstig samfundsøkonomisk udvikling. Som Formandskabet anfører, kan målet om en øget arbejdsstyrke kun nås, hvis den økonomiske politik medvirker til at forøge befolkningens erhvervsdeltagelse.

Regeringens planer for *Flere i arbejde* skal i den kommende tid udmøntes i slagkraftige initiativer, og der er i den forbindelse sat 4 væsentlige emner på dagsordenen: det skal kunne betale sig at arbejde; flere ældre skal i arbejde; bedre aktivering og formidling; flere indvandrere skal i beskæftigelse. Emnerne afspejler behovet for en *bred* vifte af initiativer, som styrker *hele* befolkningens arbejdsindsats.

DA er helt enig med Formandskabet i, at en styrket integrationsindsats af indvandrere og efterkommere i de kommende år kan og skal bidrage til vækst og beskæftigelse. Med den netop indgåede aftale om styrket integration har arbejdsmarkedets parter leveret et bidrag, som vil medvirke til at skabe nye og målrettede rammer for effektiv og hurtig integration på arbejdsmarkedet.

Hvis regeringens ambitiøse men nødvendige målsætninger for arbejdsstyrke og beskæftigelse skal nås, skal der dog mere til. Færre på efterløn, en udbredelse af ungeindsatsen til lidt ældre ledige og en årsindkomstmodel, som sikrer en skrå profil i de ledighedsrelaterede ydelser, vil give bedre balance i beskæftigelsespolitikken.

DA havde derfor gerne set et diskussionsoplæg, som i højere grad indeholdt analyser og forslag, der kunne inspirere *hele* den fornyelse af beskæftigelsespolitikken, som er

nødvendig, og som der forhåbentlig bliver taget hul på snarligt. Med det varslede arbejdsmarkedspolitiske tema for efterårsrapporten ser DA frem til sådanne analyser og anbefalinger.

Landsorganisationen i Danmark

Dansk økonomi

LO deler i hovedtræk Formandskabets vurdering af de økonomiske udsigter, og forventer på linie med Formandskabet, at der bliver tale om en forholdsvis kort økonomisk afmatning, der erstattes af et moderat opsving. Dog har LO en anelse mere tro på opsvingets styrke end Formandskabet.

LO finder det positivt, at Formandskabet har opjusteret forventningerne til udviklingen i den private beskæftigelse i 2002, og har nedjusteret ledighedsskønnet. Dermed er prognosen for arbejdsmarkedet bragt mere i overensstemmelse med den hidtidige udvikling, der ikke har givet anledning til den stigning i ledigheden, som Formandskabet imødeså i efteråret.

LO deler Vismændenes vurdering af, at opsvinget kan forløbe uden lønpres, bl.a. fordi det afspejler udviklingen i de aftalte lønomkostninger på det private arbejdsmarked.

I prognosen ligger de danske lønstigninger over de udenlandske, hvilket umiddelbart giver anledning til en forværring af lønkonkurrenceevnen frem mod 2004. LO hæfter sig ved, at forskellen er aftagende over årene, idet de udenlandske lønstigninger forventes at nærme sig de danske. Derudover kan det konstateres, at lønudviklingen langt fra er den eneste faktor, der har betydning for dansk konkurrenceevne. Det er prisen, der også er bestemt af avancer og produktivitet, som virksomhederne konkurrerer på. LO deler derfor Formandskabets anbefaling af en øget satsning på uddannelse og forskning, der kan medvirke til at hæve produktivitet og konkurrenceevne.

Aktuel økonomisk politik

Givet udsigterne til et moderat økonomisk opsving er LO enig med Formandskabet i, at der ikke de kommende år er brug for vækstimpulser fra de offentlige budgetter - herunder finanspolitiske lempelser i form af ufinansierede skattelettelser.

LO tilslutter sig Formandskabets kritik af regeringens skattestop, der fastlåser skattesystemet på en uhensigtsmæssig måde. Skattestoppet hindrer en fornuftig omlægning af det danske skattesystem bl.a. set i lyset af globaliseringen, og mindsker mulighederne for at tilrettelægge en stabilitetsorienteret økonomisk politik. Formandskabet fremhæver, at hvis målet om en større arbejdsstyrke skal nås, skal den økonomiske politik understøtte

befolkningens erhvervsdeltagelse. Konkret peges på en bedre integration af indvandrere. LO mener lige som Formandskabet, at det er vigtigt at øge indvandrernes erhvervsdeltagelse, men det bør af fordelingsmæssige hensyn ikke ske gennem forringelser af levestandarden for personer på overførselsindkomst. I stedet bør der sættes på bedre uddannelse og jobtræning af personer med anden etnisk baggrund.

Kommunerne og staten

LO ser gerne diskussioner af hvordan den offentlige sektor organiseres bedst muligt. Det vigtigste for LO er, at de offentlige opgaver bliver løftet, og det kan overvejes hvilke organisationsformer, der bedst sikrer en god opgavevaretagelse.

Formandskabet anbefaler, at flere små kommuner lægges sammen. LO vil gerne advare mod, at man generelt konkluderer, at kommuner under en vis størrelse skal sammenlægges med nabokommunen (hvilket Formandskabet da heller ikke gør). For at en kommunesammenlægning skal være rentabel, skal visse betingelser være opfyldt, og det må naturligvis bero på en konkret vurdering.

Som udgangspunkt lægger LO vægt på, at kommunerne er i stand til at løfte deres opgave med at føre en god arbejdsmarkeds- og socialpolitik. Et alternativ til kommunesammenlægninger kan være tværkommunalt samarbejde.

På det amtskommunale område er der store udfordringer, som skal løses de kommende år bl.a. inden for sundhedsvæsenet. Hvorvidt opgaverne skal løftes af amter eller andre centrale aktører ser LO gerne diskuteret, men det kræver grundigere analyser end de, der er præsenteret i rapporten. Formandskabet anbefaler at forhøje udligningen mellem kommunerne, så den mindst kommer til at svare til den nuværende høje udligning inden for hovedstadsregionen.

LO er bekymret for, om der vil opstå incitamentsproblemer ved en 100 pct. udligning. Det skyldes, at kommunernes tilskyndelse til at skaffe borgerne i arbejde kan blive svækket, idet kommunens sparede forsørgelsesudgifter ikke kommer den enkelte kommune til gode, men udlignes til andre kommuner. LO vil samtidig gøre opmærksom på, at en 100 pct. udligning vil mindske behovet for sammenlægninger af små kommuner.

Vurderinger af 90'ernes miljø- og energipolitik

LO deler opfattelsen af, at det er overordentlig vanskeligt på forhånd at udpege potentielle vinderbrancher, hvor beskæftigelse, velfærd og afkast vil udvikle sig gunstigere end ved indsats af tilsvarende midler andre steder.

Vindkraftudbygningen i 90'erne har, iflg. Formandskabet været samfundsøkonomisk urentabel. Men siden da er der sket en teknologisk udvikling. LO har hæftet sig ved, at investering i vindmølleprojekter godt kan være rentabel i dag.

Trods samfundsøkonomiske omkostninger er det ikke lykkedes at gennemføre nogen særlig virkningsfuld regulering af landbrugets kvælstofudledning. LO finder det derfor på linie med Formandskabet værd at overveje om, økonomiske instrumenter som f.eks. afgift på landbrugets kvælstofanvendelse vil være bedre set fra et samfundsøkonomisk synspunkt.

Dansk Industri

Behov for bedre beslutningsgrundlag for energi- og miljøpolitik

Danmark har særligt i de seneste ti år gennemført meget omkostningskrævende energi- og miljøpolitiske initiativer. DI har ved gentagne lejligheder efterlyst videnskabeligt velfunderede analyser, der kan belyse de samfundsøkonomiske konsekvenser af disse initiativer. Af Det Økonomiske Råds specialkapitel fremgår, at Det Økonomiske Råd må opgive at gennemføre sådanne analyser for vandmiljø- og affaldspolitikken. På energiområdet har Det Økonomiske Råd på baggrund af en række internationale værdisætningsstudier gennemført detaljerede samfundsøkonomiske analyser af tolv energipolitiske initiativer gennemført i perioden 1992 til 1999.

Vandmiljø og affald

Kendetegnende for disse to miljøpolitiske områder er, at Danmark har satset meget på miljøforbedringer inden for udledninger til vandmiljø og nedsivning til grundvand. På samme måde er der satset betydelige ressourcer på at efterleve affaldshierarkiets målsætning om at prioritere genanvendelse meget højt og undgå deponi af affald.

Der har ikke mindst i de seneste ti år været gennemført milliardinvesteringer og afsat betydelige midler til driften. På *vandmiljøområdet* er konsekvensen, at danske forbrugere betaler mere for drikkevand og spildevandsafledning end sammenlignelige lande i OECD. Det er imidlertid meget vanskeligt at kortlægge disse forskelle, fordi sammenligninger er vanskelige.

På *affaldsområdet*, hvor kommunerne sidder tungt på driften af blandt andet forbrændings- og deponeringsanlæg, har en analyse vist, at der er et effektiviseringspotentiale. Med andre ord betaler forbrugeren formentlig mere, end denne burde. Imidlertid har DI i samarbejde med KL forsøgt at kortlægge, hvorledes der kan skabes gennemsigtighed i gebyrerne. Det har imidlertid ikke været muligt at etablere en sådan gennemsigtighed, da der ikke foreligger sammenlignelige oplysninger i kommunerne.

Når Det Økonomiske Råd må opgive at gennemføre en samfundsøkonomisk analyse for de to forsyningsområder, som særligt i de seneste ti år har været underlagt miljøpolitiske initiativer, er det derfor ikke overraskende. Men det er meget bekymrende, at der fra politisk side træffes beslutning om successive tiltag, f.eks. Vandmiljøplan I-III og Affald21, uden at dette sker på et oplyst grundlag, og uden at det sikres, at tiltagene kan evalueres efterfølgende med hensyn til om de er samfundsøkonomisk rentable.

Det er DI's håb og forventning, at der med det nyligt etablerede Miljøvurderingsinstitut kombineret med den ekspertise, der ligger i Det Økonomiske Råd, fremover kan gennemføres de analyser, der er nødvendige for, at miljøpolitiske tiltag sker på et tilstrækkeligt grundlag - også i samfundsøkonomisk henseende.

Energipolitik

Det Økonomiske Råd har lavet cost-benefit-analyser af 12 energipolitiske tiltag implementeret i perioden 1992 til 1999. Hovedparten af de gennemførte initiativer er forbundet med samfundsøkonomiske tab. På grundlag af resultaterne fra analyserne og disses forudsætninger er det givet, at mange af de politiske tiltag ikke skulle have været gennemført eller have haft en anden udformning. Rapporten viser dermed vigtigheden af at gennemføre samfundsøkonomiske analyser på energiområdet. Ligeledes pointerer Det Økonomiske Råd vigtigheden af at gennemføre følsomhedsanalyser og dermed forbedre beslutningsgrundlaget for politikerne.

Det er DI's vurdering, at årsagen til, at mange af 90'ernes initiativer i dag viser sig at være forbundet med samfundsøkonomisk underskud, skyldes manglende eller mangelfulde samfundsøkonomiske analyser forud for implementeringen af initiativerne.

Metoder og prissætning

Cost-benefit-analyser er et godt redskab til at vurdere de samfundsøkonomiske konsekvenser af politiske initiativer, der kun vil påvirke den generelle samfundsøkonomi marginalt, og hvor de dynamiske og sideordnede effekter rimeligvis kan isoleres. Energipolitikken og dennes indvirkning på blandt andet elprisen har afledte effekter på samfundsøkonomien. Det er vigtigt, at disse også bliver rimeligt afspejlet i de samfundsøkonomiske analyser. Der er således også behov for at lave generelle ligevægtsanalyser af energipolitikken.

Forudsætningen for en god cost-benefit-analyse er, at konsekvenserne af et foreslået initiativ kan kvantificeres på et pålideligt grundlag. Værdisætning af miljø-effekterne er, som Det Økonomiske Råd også gør opmærksom på, forbundet med stor usikkerhed. I analysen laves en følsomhedsberegning på effekten af prissætningen af CO₂. Det ene yderpunkt 270 kr. pr. ton er højt set i lyset af de reduktionsomkostninger, som markedet tilbyder i dag.

Værdisætningen af CO₂ er afgørende for udfaldet af analyserne, og det er bemærkelsesværdigt, at selv ved en relativt høj CO₂ værdi, vil hovedparten af tiltagene ikke være samfundsøkonomisk rentable.

Trafikkens miljøbelastning og bilafgifter

I rapporten konkluderes det, at afgifterne på nye biler er for høje ud fra en miljømæssig betragtning, idet afgifterne overstiger de miljømæssige omkostninger. Det konkluderes derfor, det ikke vil være velbegrundet, hvis EU's kommende regulering af distributionen af biler fører til en højere dansk registreringsafgift i kroner og ører. DI er dog skeptisk over for rapportens forslag om at omlægge afgifterne i retning mod road-pricing eller andre afgifter på kørselsforbrug. Dette risikerer at hæmme mobiliteten. Rapportens alternative forslag om at omlægge registreringsafgiften fra at være værdibaseret til at være baseret på tekniske og miljømæssige faktorer kan DI derimod helhjertet støtte. Den nuværende værdiafgift virker stik imod sin hensigt, når den pålægges miljø- og sikkerhedsstyr, som det gøres i dag.

Håndværksrådet

Håndværksrådet er enig i konjunkturvurderingen og gør opmærksom på, at flere af de mindre maskinproducerende virksomheder de seneste 1-2 måneder har mærket et løft i ordreindgangen. Det er et godt første tegn på, at erhvervslivet ruster sig til bedre tider. Faldet i beskæftigelsen i industrien fra sidste år afspejler ikke det reelle aktivitetsfald det seneste år. Virksomhederne har holdt på medarbejderne i en periode med mindre tryk på aktiviteten. Rådet deler formandskabets opfattelse af, at det bliver forbruget og eksporten - og dermed ikke i denne omgang boliginvesteringerne - som kommer til at trække opsvinget. De svagt stigende renter, de stagnerende huspriser og kommunernes stramme økonomi må ventes tilsammen at tage toppen af byggeaktiviteten i resten af 2002 og et stykke ind i 2003. På længere sigt vil vendingen i de generelle konjunkturer - sammen med husholdningernes øgede råderum, der følger af skattestoppet - formentlig føre til nogen fremgang i den private sektors byggeaktivitet.

Håndværksrådet bemærker især, at alt tyder på, at faldet i beskæftigelsen i byggeriet og især industrien fortsat opuges af servicesektoren og den offentlige sektor. Derfor er målsætningen om et stort arbejdsudbud helt centralt de kommende år, og vi finder det helt nødvendigt, at der sættes fokus på, hvordan vi får flere nydanskere ind i virksomhederne.

En væsentlig forudsætning for, at vi kan klare os bedre i de danske virksomheder, er ikke bare den indenlandske og udenlandske efterspørgsel. Konkurrenceevnen skal holdes ved lige og meget gerne forbedres. Konkurrenceevnepakken på 500 mio. kr. batter måske ikke meget i det samlede nationaløkonomiske regnskab, men den sendte de små og

mellemstore virksomheder et meget vigtigt signal: Efter mange år med stigende skatter og afgifter på erhvervslivet, har vi nu en regering, der vil erhvervslivet det bedre – og som har viljen til at finde målrettede lettelser, der hvor de seneste års stramminger har været dyrest og mest til gene. Det giver bedre plads til at planlægge og rette blikket fremad. Håndværksrådet er desuden helt enig i, at der skal satses på uddannelse og forskning, men det er ikke nok. Der skal sikres en effektiv formidling af ny viden ud til den store gruppe af små og mellemstore virksomheder.

Skattestoppet giver også den enkelte virksomhed og borger en vished og tryghed – som man ikke skal undervurdere – til at planlægge den nærmeste fremtid. Når vi når frem til 2004, er det Håndværksrådets opfattelse, at der kan være fornuft i at formulere skattestoppet bredere, således at der indenfor et indtægtsloft kan findes finansiering til lettelser, der gør en forskel, i skatten på arbejdskraft. Udvidelse af barselsorloven vil ramme mange mindre virksomheder hårdt – og situationen vil forværres, hvis der på sigt gives fuld løn i hele barselsperioden. Også det trækker i retning af, at skattelettelserne de kommende år skal sænke omkostningerne ved at have ansatte.

Kap 2: Kommunerne og staten

Håndværksrådet kvitterer for et interessant og aktuelt kapitel om samspillet mellem kommunerne, amterne og staten. Rådet hæfter sig ved, at det konkluderes, at kommunerne helst skal have en sådan størrelse, at man rent økonomisk kan modstå forskydninger i befolkningssammensætningen eller ændringer i omfanget af sociale indkomstoverførsler. Det er helt klart et forhold, der taler for kommunesammenlægninger. På den anden side viser undersøgelser, at borgernes tilfredshed med den kommunale service er mindst lige så høj i de små kommuner som i de store kommuner. Stemmeprocenten ved kommunalvalg er også noget højere i små end i store kommuner.

Håndværksrådet mener, at kommunerne samlet set har for svagt et incitament til at overholde de budgetter, der er aftalt med staten. Det er op til stat og kommune at aftale bedre spilleregler, men Håndværksrådet er enig i, at **hvis** man lægger sig fast på en model med strafafgift, så skal den administreres konsekvent hvert eneste år. Forslaget om omsættelige skattetilladelser kan være interessant, men kræver meget nøje overvejelser om den initiale tildeling. Ved en reform af udligningsordningerne lægger Håndværksrådet vægt på, at man ikke fuldstændigt fjerner kommunernes incitamenter til at fastholde og tiltrække erhvervsvirksomheder. Rådet mener også, at kommunerne kunne finde besparelser, hvis de blev udstyret med bedre redskaber til at kunne lære af hinanden.

Kap 3: 90'ernes miljø- og energipolitik

Det er nyttigt at udarbejde cost-benefit-analyser som en del af beslutningsgrundlaget for fremtidige satsninger på miljøområdet. Selvom rapportens analyser er meget usikre, giver de grund til at overveje, om der det seneste årti er blevet iværksat for mange initiativer,

der tilsyneladende er samfundsøkonomisk urentable. Ønsket om en stor indsats for miljøet er overvejende politisk. Mange har givetvis følt en glæde og tryghed ved at leve i et samfund, hvor meget er forsøgt på den front. Her kan de økonomiske modeller bidrage til beslutningen.

Nogle miljøpolitiske tiltag har også virket til ugunst for opfattelsen af miljøet, som noget man positivt skal værne om. Fx øger det ikke forståelsen for miljøet, når større kuldioxidudslip betyder lavere energi- og CO₂-afgifter. De stærkt komplicerede afgifter på energi og CO₂ har også forvoldt store problemer i mange virksomheder, og har derfor været med til at gøre miljøet til en synder. Tilsvarende er PVC- og emballageafgifterne blevet meget udviklede. Ønsket om at lægge en større del af beskatningen på miljø og ressourcer bør resultere i enkle løsninger med enkle håndterbare incitamenter - ikke administrativt bøv! og forvredne afgifter, der betyder, at det bedre kan betale sig at investere i en lille besparelse i energiforbruget til fx rumopvarmning end en stor besparelse på energien til procesformål. Håndværksrådet er enig i, at en del af de danske bestræbelser på at nedsætte den globale CO₂-udledning med fordel kunne finde sted i de lande, som har svært ved selv at få råd. Men det fritager naturligvis ikke for en indsats herhjemme.

Landbrugsraadet, Dansk Familie Landbrug og Danske Andelsselskaber

Den aktuelle økonomiske politik

Det har aldrig været meningen, at Regeringens skattestop skulle gælde uendeligt. Derimod er skattestoppet en god platform for øget budgetdisciplin og senere reduktion af personskatterne.

Langt større opmærksomhed bør der rettes mod arbejdsmarkedet. Som Formandskabet skriver, er det demografiske betingede fald i arbejdsstyrken, der er den største hindring for vækst i de kommende år. Derfor må diskussionen om, hvordan vi øger tilgangen til arbejdsmarkedet øverst på den politiske dagsorden.

Skat på jord og fast ejendom

Det danske samfund har et stort offentligt forbrug, som det bliver stadig vanskeligere at finansiere. Som sædvanligt anviser formandskabet øget skat på jord og fast ejendom som en farbar vej til fremtidig finansiering af offentlige udgifter og personskattelettelser. Landbruget finder, at jordskatten er en særbyrde for dansk landbrug. Omlægningen af EU's landbrugspolitik vil indebære faldende afkast af produktionsjord, derfor er det ikke stigende skat på produktionsjord, der er brug for, men derimod en udfasning i takt med

liberaliseringen af EU's landbrugspolitik. I øvrigt er skat på produktionsjord en asocial skat, som ikke afhænger af indkomstniveau. Jordværdien er konstant uanset det pågældende års afkast. Der vil således ofte ske en omfordeling af forbrugsmuligheden, fra dem der har lav indkomst, til dem der har høj indkomst.

Omfordeling mellem kommunerne

Det bør være serviceniveauet i den enkelte kommune, der bestemmer skatteprocenten. Derfor er formandskabets tanker om et mere enkelt og gennemskueligt omfordelingssystem interessant, ikke mindst, hvis det samtidig udligner forskellene i forhold til kommuner i udkantsområderne.

Energi og miljø

Landbruget finder det positivt, hvis der fremover udarbejdes Cost-Benefit analyser før der træffes beslutninger om miljøinitiativer. Alt for mange tiltag er iværksat med henblik på at reducere miljøbelastningen uden skelen til om omkostningerne står mål med de samfundsmæssige fordele. Kvaliteten af Cost-Benefit analyser afhænger naturligvis af om alle omkostninger og gevinster medregnes og kvantificeres korrekt. Etablering af biogas har fx mange positive bieffekter som bør medregnes. Det er ligeledes væsentligt, at det er den danske befolknings præferencer som anvendes, idet det må forventes at befolkningerne rundt i Europa har forskellige ønsker til sammensætningen af deres samlede forbrug af private forbrugsgoder, offentlig service og naturoplevelser.

Det er ulige lettere at lave den type analyser i tilbageblik, men analyserne kan tjene til opsamling af erfaringer fra 1990'erne til brug for energipolitikken fremadrettet. Kendetegnende for energipolitikken i starten af 1990'erne var, at man stod over for en række teknologier, som det dengang var vanskeligt at kende det fulde potentiale af. Den øgede viden, vi i dag har, bør naturligvis anvendes til at sikre, at de internationale klimaaftaler nås mest effektivt, så Danmark kan leve op til aftalerne samtidig med, at vores virksomheder bevarer konkurrenceevnen. Etablering af et effektivt marked for veludviklede vedvarende energiformer kunne være vejen frem.

Investeringerne i vindenergi har øjensynligt været for massive i forhold til behovet for udbygningen af elsektoren. Det er vel at mærke en viden, der var til rådighed ved udformningen af energipolitikken. Biogas kan være en effektiv måde at reducere Danmarks udslip af drivhusgasser på. Samtidig løser biogas en række andre miljø- og samfundsopgaver. Det står uklart, om alle effekter ved biomasseanlæggene er taget med i beregningerne.

Vandmiljøområdet er vanskeligt at gennemskue, hvilket tydeligt fremgår af rapporten. Når det af side 197 fremgår, at udledningen af kvælstof fra det åbne land ikke har udvist samme tendens som udledningen fra industri og rensningsanlæg, så hænger det i høj grad

sammen med, at udledningen fra det åbne land afhænger af mange faktorer, som landbruget ingen indflydelse har på. Ser man derimod på landmændenes indsats, og dermed på landbrugets langsigtede påvirkning af miljøet, så viser det sig, at overskudstilførslen af både kvælstof og fosfor er reduceret kraftigt gennem de seneste 10 år. Virkningen for de indre danske farvande kommer senere, men ifølge DMU viser de seneste målinger, at der er fuld effekt af de gennemførte tiltag.

Af side 197 fremgår det ligeledes, at landbrugets manglende opfyldelse af målsætningen er dokumenteret i midtvejsevalueringen af vandmiljøplan II. Sådan kan midtvejsevalueringen ikke læses. Af midtvejsevalueringen fremgår det, at landbruget er meget tæt på at opfylde vandmiljøplan II, og ifølge den reviderede midtvejsevaluering forventes målsætningen om en reduktion på 100.000 tons kvælstof at være nået ved udgangen af 2003. Af de ca. 7.000 tons, der i midtvejsevalueringen blev skønnet ikke ville blive nået, skyldes knap 5.000 tons manglende målopfyldelse fra det offentliges side bl.a. i form af skovrejsning, etablering af vådenge og sfl-områder, og kun ca. 2.500 tons skyldes landbrugets manglende målopfyldelse.

Landbruget har nået resultater ved frivillige aftaler med administrative reguleringer. Men hvis de politiske fastsatte mål kan nås gennem økonomiske incitamenter, der er mindre bureaukratiske eller billigere at gennemføre, bør det naturligvis overvejes.

Der peges i resuméet på, at harmonikrav og braklægning ikke får landbruget til at efterspørge ydelser fra miljøsektoren, som reducerer kvælstofudledningen. Harmonikravet tolkes stramt og ufleksibelt, og derfor er der behov for en opblødning i takt med at separering af gylle bliver en mulighed. Foreløbig ser separationsteknikkerne dog ud til at være temmelig omkostningstunge og meget energikrævende. Separationsteknikken er derfor ikke et middel til opnåelse af målene i vandmiljøplanen, dertil er omkostningerne for store. I biogasfællesanlæg kan dekanter-teknologien for en overkommelig investering medvirke til reduktion af fosforindholdet, og dermed medvirke til en bedre fordeling af husdyrgødningen og overskuddet af fosfor.

Det Danske Handelskammer

Konjunkturvurdering

Vismændene er for pessimistiske

Handelskammeret deler Formandskabets forventninger om en stigende økonomisk aktivitet i 2002. En medlemsundersøgelse inden for serviceerhvervene tegner nu et betydeligt mere optimistisk billede af 2002, end en tilsvarende undersøgelse i november 2001 gav indtryk af. Selv om der endnu kun er få realøkonomiske tal, som kan bekræfte de optimistiske vækstskejsen, tyder en gunstig eksportsammensætning, aktiekursudviklin-

gen, beskæftigelsen og stigende bilsalg på, at det går i den rigtige retning. Også de seneste tal vedrørende anskaffelsen af varige forbrugsgoder tyder på dette. Derfor er Formandskabets vækstsikring på 1,4 pct. i 2002 for pessimistisk. Handelskammeret forventer en vækst på 1,8 pct. i år.

Usikkerhederne i den amerikanske økonomi er dog større end Formandskabet lægger op til. Frygten for nye terrorangreb i USA vil have øjeblikkelig indflydelse på det amerikanske forbrug. Og aktiemarkederne viser betydelige svagheder til trods for de lysere konjunkturudsigter. Det kan bremse privatforbruget, som er drivkraften i det kommende opsving.

Formandskabet overspringer det største problem i dansk økonomi, som efter Handelskammerets opfattelse er arbejdsmarkedet, hvor der på trods af afmatningen fortsat er mangel på kvalificeret arbejdskraft. Den politiske udfordring består derfor først og fremmest i at tilvejebringe det nødvendige arbejdsudbud gennem en række tiltag.

Regeringens indsats for at få flere i arbejde, ikke mindst borgere med en anden etnisk herkomst end dansk, er et vigtigt skridt i den rigtige retning. Det samme er initiativerne, som skal reformere AF-systemet.

Regeringens iværksatte tiltag er imidlertid ikke tilstrækkelige. Ikke mindst erhvervslivet peger på, at der skal skabes større økonomiske fordele ved at arbejde *mere* eller overheadet *være i arbejde*. Det drejer sig derfor om at reformere ydelsesstrukturen i overførselsindkomsterne og lette mellem- og topskatten. Formandskabet påviste sidste år betydelige dynamiske effekter af lettelser på disse områder, mens lettelser i bundskatten er ineffektive og uforholdsvis dyre. Finansieringen bør findes gennem en kombination af offentlige besparelser, øremærkning af øget økonomisk råderum til skattelettelser, bedre budgetdisciplin, moderate skatteomlægninger og et begrænset element af ufinansierede skattelettelser. Hvis de iværksatte tiltag til begrænsning af afgang fra arbejdsmarkedet ikke virker i det ønskede omfang, bør nye reformer i stil med efterlønsreformen ikke udelukkes. I den forbindelse ville det have været bedre, hvis Formandskabets planlagte arbejdsmarkedsanalyser til efteråret var kommet nu, hvor regeringen netop arbejder med Beskæftigelsespakken.

Formandskabets argumenter for ændrede institutionelle rammer for offentlig udgiftsstyring er interessante. En idé, som Handelskammeret har lanceret til forbedring af den finanspolitiske styring er at indføre halvårslige finanslove, akkurat som det kendes fra Norge og Storbritannien. Den svenske budgetreguleringsmodel, som Formandskabet lægger op til, er for uambitiøs, mener Handelskammeret.

Kommunerne og staten

Der er god grund til løbende at vurdere, om opgavefordelingen mellem staten, amter og kommuner er hensigtsmæssig. Ikke mindst set i lyset af halvfemsernes gentagne budgetoverskridelser. Handelskammeret vurderer, at kommuneaftalerne ikke er en reel aftalemodel, da der ikke er sanktionsmuligheder over for kommuner, der ikke overholder aftalen. Bench-marking-analyser er centrale, fordi det opfordrer til best-practise. Nytænkning, som f.eks. Formandskabets forslag om omsættelige rettigheder til at hæve kommuneskatten, er også spændende tiltag, som bør undersøges nærmere.

Handelskammeret opfordrer formandskabet til at man i den næste rapport analyserer samfundsgevinsterne af at lade erhvervslivet deltage i udførelsen af den offentlige service. Det er Handelskammerets opfattelse at mere udlicitering og privatisering vil forbedre den offentlige økonomi væsentligt.

Formandskabets utrættelige interesse for at øge beskatningen af fast ejendom i Danmark baseres på en streng teknisk økonomisk vinkel, men her er der tale om giftige instrumenter, som kan udvikle sig til nye skatteskruer med en betydelig usikkerhed om den politiske vilje til at kompensere med lettelser andre steder i systemet. Et af problemerne med den eksisterende beskatningsform er, at der snarere er tale om en geografisk skat. Det synes ikke logisk, at den høje ejendomsbeskatning skal finde sted i de områder, hvor rådighedsbeløbet efter skat for sammenlignelige personer er relativt mindre end i områder med lavere ejendomsvurderinger.

Når det gælder den kommunale finansiering, er udbygning af brugerbetaling mere perspektivrig, fordi det giver et markedsbestemt udbud. Ikke mindst inden for rengøring og børnepasning.

Vurderinger af 90'ernes miljø- og energipolitik

Handelskammeret hilser Formandskabets cost-benefit-analyser af den danske miljøpolitik overordentlig velkommen. Konklusionerne bør få afgørende betydning for miljøvurderingen af fremtidige projekter på miljøområdet. Også den selektive erhvervspolitik, hvor staten på forhånd udpeger "vinder"-erhvervene, står for skud. Rækken af politiske redningsaktioner af kriseramte virksomheder er lang. Rækken af succeshistorier er imidlertid kort. Ligesom på miljøområdet bør også erhvervsstøtten fremover undergå en dybdegående analyse, inden nye udgiftskrævende tiltag bliver søsat. En oplagt vej er, at offentlige institutioner i højere grad inddrager private virksomheder i forskning og udvikling af nye teknologier m.v. Handelskammeret håber, at det nye Institut for Miljøvurdering på saglig vis vil kunne være med til at løfte opgaven med at nuancere miljøpolitikken.

Dansk Handel & Service

Konjunkturvurderingen

Dansk Handel & Service deler i store træk Formandskabets vurdering af udsigterne for dansk økonomi i de kommende år. Den afmatning, der ramte den danske økonomi i 2001, ser nu overraskende hurtigt ud til at være overstået.

Den ny fremgang gælder i særlig grad privatforbruget, der efter tre år med lavvækst i de kommende år igen bliver den bærende kraft bag den samlede vækst i den danske økonomi. Den seneste udvikling i indikatorer som forbrugertilliden, detailomsætningsindekset og Dansk Handel & Service' konjunkturbarometer for detailhandel tyder tilmed på, at fremgangen i privatforbruget i den forgangne del af indeværende år har været noget større end Formandskabet antyder, således at forventningerne til væksten i 2002 samlet set er i underkanten. Under alle omstændigheder er der tale om en fremgang, hvor det ikke blot er bilkøbet, der kommer til at drive væksten i det private forbrug i 2002.

Dansk Handel & Service er enige med Formandskabet i, at det finanspolitiske spillerum er begrænset. Derimod er der behov for strukturpolitiske indgreb, der understøtter en stærk produktivitetsudvikling, som skal bidrage til at sikre erhvervslivets konkurrenceevne i den globale videnøkonomi.

Formandskabet fremhæver, at der bør sættes mere markant ind for at forbedre integrationen af indvandrere og deres efterkommere samt for at styrke tilskyndelsen til at blive længere tid på arbejdsmarkedet. Dansk Handel & Service deler den anbefaling, men den er ikke udtømmende. Man bør generelt sætte langt mere konsekvent ind for at få folk væk fra passiv forsørgelse og ind på arbejdsmarkedet. Det er i den forbindelse nødvendigt at se på størrelsen af og ikke mindst samspillet mellem de forskellige overførselsindkomster.

Dansk Handel & Service deler formandskabets vurdering af, at den forlængede barselsorlov vil bidrage til at holde folk væk fra arbejdsmarkedet, hvilket er et skridt i den forkerte retning. Udover arbejdsstyrkeproblematikken vil det for en lang række brancher være en bekostelig affære, idet de allerede i dag har fuld løn under barsel.

Dansk Handel & Service har stor forståelse for regeringens fokusering på at få stoppet væksten i skatteindtægterne. Men vi deler Formandskabets opfattelse af, at det formulerede skattestop er uhensigtsmæssigt. Problemet med skattestoppet er, at det fører til en fastlåsning af den eksisterende skattestruktur. Med skattestoppet bliver det svært at gennemføre de nødvendige ændringer i skattesystemet, da det ikke er muligt at indføre nye eller forhøje gamle skatter som led i en hel eller delvis finansiering for skattelettelser andre steder.

Det hersker bred enighed om, at vi befinder os i vidensamfundet. Derfor er den høje marginalbeskatning af lønindkomst direkte skadelig, da det reelt er en skat på viden, innovation og kompetence. Dansk Handel & Service foreslår derfor en nedsættelse af beskatningen i skatteskalaens øverste trin.

Dansk Handel & Service deler ikke Formandskabets bekymring om, at skattestoppet fjerner muligheden for at anvende skattepolitikken i konjunkturmæssigt sigte. Konjunkturbetingede skatte- og afgiftsstigninger har set i et historisk lys haft en tendens til at blive permanente. Er der behov for at afdæmpe aktiviteten i økonomien, bør det ske via nedskæringer på udgiftssiden i de offentlige budgetter frem for opjusteringer af indtægts-siden.

Kommunerne og staten

Fordelingen og udførelsen af opgaverne i den offentlige sektor er et særdeles relevant emne at analysere og diskutere i en tid, hvor forventningerne til og udfordringerne for den offentlige sektor er stigende. Dansk Handel & Service hilser derfor kapitlet velkommen og vi finder generelt de enkelte delanalyser relevante, ligesom at vi er enige i lang række af konklusionerne.

Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at Formandskabet formår at ignorere et så centralt aspekt for den offentlige sektor i disse år, som betydningen af samarbejdet med den private sektor. Især under emnet om effektiviteten i den kommunale sektor burde det være åbenlyst at se på kommunernes erfaringer med offentlig-privat samspil, som en forklaring på forskelle i produktiviteten.

Dansk Handel & Service er enige i, at der er behov for en nærmere kritisk vurdering af muligheden for sammenlægge en række af de små kommuner samt af rollen for det amtskommunale led. I betragtning af Danmarks størrelse – målt såvel geografisk som befolkningsmæssigt – er det spørgsmålet om ikke det nuværende system med tre politiske og administrative led indebærer en u hensigtsmæssig udnyttelse af ressourcerne. Diskussionen om det høje skattetryk samt det stramme arbejdsmarked sætter den problemstilling i perspektiv.

Det er mere reglen end undtagelsen, at aftalerne mellem kommunerne og regeringen om kommunernes økonomi bliver brudt. Set i lyset af den kommunale sektors størrelse er det ikke et ubetydeligt problem for den overordnede konjunkturpolitik og med den stigende ældrebyrde tegner det til, at den problemstilling ikke vil aftage af sig selv. Dansk Handel & Service er derfor enige med Formandskabet i, at den nuværende aftalemodel skal ændres, således at regeringen kan sanktionere kommuner, der bryder de indgåede aftaler.

Vurderingen af 90'ernes miljø- og energipolitik

Dansk Handel & Service støtter Formandskabets analyse af miljø- og energipolitikken. Den danske miljøpolitik er naturligvis påvirket af holdninger til både produktivitet og miljø, hvilket analyserne i kapitlet tydeligt understreger. Dansk Handel & Service kan derfor tilslutte sig Formandskabets holdning om, at der foretages langt flere cost-benefit-analyser af tiltag inden for miljø- og energiområdet. Det er en holdning, der i øvrigt er helt generel og derfor burde gælde alle områder med offentlig regulering.

Finansrådet

Finansrådet er overordnet enig i det billede Det Økonomiske Råds formandskab tegner af dansk økonomi og af de største udfordringer for den økonomiske politik herunder ikke mindst det betydelige pres på arbejdsmarkedet. Vi deler endvidere formandskabets vurdering af, at det offentlige forbrug vil komme til at ligge over regeringens mål på i gennemsnit 1 pct. om året.

Finansrådet deler formandskabets bekymring for de høje danske lønstigninger, som kan føre til tab af markedsandele. Den uheldige afsmitning på konkurrenceevnen er problematisk. Der er en betydelig risiko for, at de høje lønstigninger vil slå kraftigere ud end tidligere, idet udviklingen i den effektive kronekurs ikke længere vil afdæmpe effekten af lønstigningerne. Vi mener derfor, at der er en overhængende risiko for en mere negativ udvikling i dansk konkurrenceevne.

Formandskabet har adskillige gange fremhævet behovet for at øge arbejdsstyrken. Også denne gang peger vismændene på, at udviklingen i arbejdsstyrken er langt fra målet. Finansrådet er enig med Rådet i, at der er behov for øget fokus på de økonomiske incitamentter for indvandrere og disses efterkommere til at træde ind på arbejdsmarkedet, ligesom vi er enige i, at den økonomiske tilskyndelse til at forblive på arbejdsmarkedet skal styrkes. Finansrådet mener, at det helt generelt bør gælde, at der er gode økonomiske incitamentter til såvel at komme som forblive i arbejde.

Formandskabet påpeger, at regeringens skattestop er uhensigtsmæssigt. Finansrådet er enig i, at et rigtigt skattestop fastlåser nogle uheldige strukturer i skattesystemet. Det gælder fx aktieavancebeskatningen, hvor samme provenu ville kunne fremskaffes på en langt mere effektiv og gennemsigtig måde. Og det gælder personbeskatningen, der lider af den skavank, at den ikke skaber et øget incitament til at arbejde. Det kunne løses ved at fjerne topskatten.

Omvendt er det Finansrådets opfattelse, at skattestoppet er et effektivt instrument til at gennemtvinge en aktiv prioritering og styring af de offentlige udgifter, herunder ikke

mindst den kommunale og amtskommunale del, som står for 60 pct. af de samlede offentlige udgifter. Finansrådet vil derfor gerne kvittere for, at vismændene har analyseret dette. Det er befriende, at der åbnes for en diskussion af det offentliges rolle, og den måde den offentlige sektor er skruet sammen på. Vi er enig med formandskabet i, at sammenhængen mellem ansvar og finansiering i den offentlige sektor halter.

Det stadig voksende pres på de offentlige udgifter til såvel indkomstoverførsler som serviceydelser kombineret med et problematisk højt skattetryk og et stramt arbejdsmarked, hvor det private erhvervsliv konkurrerer hårdt med det offentlige om den forhåndenværende arbejdskraft, gør, at der er et stort behov for fornyet tankevirksomhed inden for det offentlige område.

Det bør f.eks. overvejes, om det offentlige ikke kan hente inspiration fra private virksomheder, der har udviklet ekspertise i en central og højt specialiseret produktion samtidig med, at kunderne betjenes lokalt.

Det er vigtigt, at også den offentlige sektor – i lighed med den private sektor – dokumenterer høj produktivitet, hvilket til stadighed kræver fokus på omkostningseffektiviteten.

Finansrådet finder, at formandskabets forslag om en fuld udligning mellem kommunerne bør overvejes nøje, idet dele af kommunernes økonomiske incitament til at foretage effektivitetsfremmende tiltag herved mindskes. Til gengæld finder Finansrådet formandskabets forslag om indførelse af sanktionsmuligheder i forbindelse med kommuneforhandlinger positivt og ser det som helt afgørende for at nå målet om at få styr på de samlede offentlige udgifter.

At argumentet om prioritering og effektivitet kan – og bør – være centralt i såvel private som offentlige beslutninger bekræfter vismændene også i deres vurdering af miljø- og energipolitikken gennem 90'erne. Fremadrettet må det være helt afgørende at gennemføre cost-benefit-analyser af ikke alene miljø- og energitiltag, men også andre offentlige udgifter, så det i videst muligt omfang undgås at gennemføre urentable politikker.

Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd

Den økonomiske udvikling

Det Økonomiske Råds Formandskab peger i sit diskussionsoplæg på, at der er en række usikkerhedsmomenter i forhold til den forventede fremgang i den danske økonomi. På den baggrund er FTF også enig i, at regeringen med sit skattestop har fraskrevet sig muligheder for at anvende dette økonomiske instrument til at regulere og styre den økonomiske udvikling.

Med 80'ernes kartoffelkur m.v. lærte vi, at det er af overordentlig betydning, at det økonomiske policy-mix og doseringen af indgreb er rigtigt sammensat, således at der ikke trædes for hårdt på bremsen med risiko for, at den danske økonomi sendes ud i en langvarig nedtur.

Det er derfor FTF ser med nogen bekymring på, at skatteinstrumentet til justering af økonomien fastlåses, således at det primært er besparelser på den offentlige sektor, der kan anvendes som justeringsinstrument.

Specielt i lyset af, at FTF i den offentlige sektor stadig ser, at der er en række dokumenterede behov for, at der tilføres ressourcer, er denne situation ikke hensigtsmæssig.

Regeringen har prioriteret ressourcer til sundhedsområdet og ældreområdet. FTF finder det dog mindst lige så påkrævet, at andre områder tildeles ressourcer i fornøden omfang. FTF er derfor enig med Formandskabets betragtninger om, at der også bør satses på ressourcer til uddannelses- og forskningsområdet. Både for at sikre velfærden og mulighed for fortsat økonomisk vækst.

FTF ser ligesom Formandskabet, at det er et problem med de betydelige flaskehalse på især det offentlige arbejdsmarked. FTF finder det derfor påkrævet, at der bør ydes en målrettet indsats for at fastholde og rekruttere kvalificeret arbejdskraft til det offentlige arbejdsmarked, således at flaskehalsproblemerne reduceres.

Kommunerne og staten

Formandskabet laver i diskussionsoplægget en analyse af problemerne med styringen af den kommunale økonomi.

For FTF er det helt centralt, at de myndigheder, der stiller kravene til serviceydelsernes udformning og omfang, gøres ansvarlige for finansieringen. Ligeledes er det centralt for FTF, at indretningen af den offentlige sektor på statsligt-, amtsligt- og kommunalt niveau med ret til skatteudskrivning på de tre niveauer, ikke må føre til uhensigtsmæssig kassetænkning.

FTF finder, at de to alternativer til den nuværende model til styring af den kommunale økonomi har nogle konsekvenser, som ikke er politisk ønskelige. Hvis staten både bestemmer finansiering og ydelsesniveau, vil man i realiteten sætte det lokale selvstyre ud af kraft. Hvis indtægter og udgifter bestemmes på lokalt niveau, vil det være overordentligt svært for regeringen at styre den samlede offentlige økonomi. Samtidig vil der opstå store forskelle mellem kommuner og amter, både på beskatningsniveau og service-niveau.

Det er FTF's opfattelse, at en større åbenhed omkring processen ved de kommunale forhandlinger kunne bidrage til at forbedre det nuværende system således, at præmisserne for den statslige styring af kommunernes finansiering og dermed prioriteringen af de offentlige serviceydelser i højere grad end i dag bliver en åben del af den politiske proces.

FTF er også af den opfattelse, at det vil være naturligt i lyset af den udvikling, det danske samfund har gennemgået, specielt i relation til produktion af vel-færdsydelserne, at der ses på, om den 32 årige gamle kommunalreform stadig leverer en optimal inddeling på kommunalt niveau. FTF ser, at der er en lang række opgaver, der peger i retning af, at både de amtskommunale og primærkommunale enheder bør være større.

Miljø

Formandskabet diskuterer cost-benefit-analyser inden for miljø- og energiområdet. I oplægget konkluderes bl.a., at hovedparten af de væsentligste energipolitiske tiltag i 90'erne har været samfundsmæssigt underskudsgivende.

FTF finder ikke, at det i oplægget godtgøres, at principperne for cost-benefit-analyser er meningsfulde inden for et område med så langtrækkende og uoverskuelige konsekvenser som netop miljøområdet.

Det er klart, at cost-benefit-analyser på mere afgrænsede samfundsmæssige områder med fordel kan anvendes som grundlag for prioriteringer. FTF finder, at det kunne være interessant at anvende denne metode mere systematisk på fx arbejdsmiljøområdet, hvor en værdisættelse af fordele og omkostninger formentlig vil være mere overskuelige og meningsfulde end på miljøområdet.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Konjunkturvurdering og aktuel økonomisk politik

AE deler stort set Formandsskabets syn på udsigterne for dansk økonomi. De små afvigelser der er mellem Formandsskabets vurderinger og AE's seneste konjunkturvurdering fra januar måned, skyldes bedre udsigter for den internationale økonomi. Samtidig er olieprisen højere, hvilket giver højere inflation.

AE deler Formandsskabets vurdering af uhensigtsmæssighederne i regeringens skattestop. Skattestoppets skattelettelser til bil- og boligejerne forhindrer fornuftige omlægninger af skattesystemet - væk fra beskatning af arbejdsindkomst. AE finder også - på linie med Formandsskabet - at den fraskrivning af finanspolitikken som stabiliseringsinstrument, man reelt foretager ved fastlåsning af skattesystemet, kan vise sig meget uheldigt ved en evt. kraftig stigning i den indenlandske efterspørgsel.

Formandsskabet peger på det problematiske i forlængelsen af barselsorloven, i relation til målsætningen om øget arbejdsstyrke. Efter AE's opfattelse burde Formandsskabet også havde inddraget den negative effekt på arbejdsstyrken af deltidsloven samt loven om tilskud til pasning af egne børn.

Kommunerne og staten

AE er i store træk enig med Formandsskabet i deres analyser og konklusioner, og mener, at dette kapitel bør sætte gang i en meget relevant debat.

AE er enig i, at det er en god ide i større grad at bruge grundskylden som indtægtskilde i kommunerne fremfor indkomstskatten. Jord er fuldstændigt immobil, og skatten vil i mindre omfang påvirke folks adfærd.

AE er dog ikke enig med Formandsskabet i, at øget brugerbetaling er en hensigtsmæssig måde at skaffe væsentligt flere indtægtskilder for det offentlige. Som Formandsskabet selv skriver i sin rapport, bør man være opmærksom på de fordelingsmæssige effekter af brugerbetaling. På de centrale kommunale serviceområder vil øget brugerbetaling uden tvivl have negative fordelingsmæssige konsekvenser. Indfører man brugerbetaling på kerneområderne rokker man grundlæggende ved den fri og lige adgang til bl.a. uddannelse og offentlig hjælp, som vores samfund er bygget op på.

AE er enig med Formandsskabet i, at der er for mange små kommuner, der ikke er effektive og som har svært ved at klare de mange forskellige opgaver, kommunerne efterhånden er pålagt. Derfor vil det være oplagt at reformere den kommunale struktur.

Vurderinger af 90'ernes miljø- og energipolitik

AE mener, at det er vigtigt at gå miljø- og energipolitikken kritisk efter i sømmene. Det er vigtigt at få analyseret, hvad der gik godt, og hvad der gik skidt og om investeringerne gav et tilstrækkeligt afkast. Formålet med kapitlet er derfor godt og fornuftigt. Efter AE's opfattelse drager Formandsskabet dog alt for håndfaste konklusioner på baggrund af kapitlets analyser.

Det er i bund og grund diskutabile forudsætninger Formandsskabet antager i cost-benefit beregningerne. Det gælder især valget af diskonteringsratens størrelse, fastlæggelsen af miljøskadesomkostningernes størrelse, antagelsen om hvor store miljøskadelige udledninger til luften der fortrænges, når der produceres el med vindmøller, decentral kraftvarme mv. (erstatningsværker) samt valget af tidshorisont for cost-benefit beregningen. For mange af disse forhold gælder, at med en alternativ forudsætning (som ligger indenfor det mulighedsområde man i den økonomiske litteratur diskuterer) bliver konklusionen det modsatte af, hvad Formandsskabet konkluderer.

AE's kritik går ikke på, at cost-benefit beregninger fuldstændig afhænger af beregningsforudsætningerne. Denne store afhængighed er i sig selv en vigtig information. Kritikken går på, at usikkerheden i og uenighederne om beregningsforudsætninger ikke er tilstrækkeligt analyseret - herunder konklusionernes robusthed overfor ændringer i de gjorte antagelser. De steder, hvor der laves følsomhedsanalyser i rapporten, er de langt fra tilstrækkelige til at belyse den meget betydelige usikkerhed og uenighed, der er omkring fastlæggelsen af ovennævnte centrale forudsætninger.

Særlig sagkyndig Finn R. Førsund

Kommentar til Kapitel II

Det er for tiden populært å kreve at kommunene skal øke sin produktivitet og effektivitet. Men det er et problem som må løses først, som ofte overses: Man må kunne måle hva kommunene produserer, inkludert mål for kvalitet. Uten at dette gjøres, kan krav om effektivitetsforbedring enten bli tomt snakk, eller man står i fare for å redusere kvaliteten. Hvem tar ansvaret for å utarbeide mål for kommunenes produksjon?

Kommentarer til Kapitel III

Danmark har ført en aktiv miljø- og energipolitikk det siste ti-år. Det er derfor betimelig å gjøre opp status og å spørre om resultatene svarer til omkostningene. En samfunnsøkonomisk analyse som kan brukes til å svare på dette, kalles cost – benefit-analyse og er en grunnleggende angrepsmåte for økonomer. I korthet dreier det seg om å verdsette alle relevante- resultater og ressurser som har gått med.

Resultatene er ganske nedslående for dansk miljø- og energipolitikk: De fleste prosjekter har gått med samfunnsøkonomisk underskudd, herunder decentral kraftvarme, biomasse og vindmøller. Det er bare rensing av røykgasser fra el-produksjon som viser samfunnsøkonomisk overskudd. Disse resultater blir desto mer bemerkelsesverdig fordi det i en rapport så sent som forrige år fra flere berørte ministerier (Finans-, Miljø- og energiministeriet m.fl., 2001) så hevdes det motsatte. Hvem har rett? Hva skyldes forskjellene?

Det er prinsipielt to måter man kan gå fram på ved beregning av samfunnsøkonomisk lønnsomhet:

- i) Akseptere de fysiske mål
- ii) Sette verdi på de oppnådde fysiske mål.

I det første tilfellet er prosjektene lønnsomme per definisjon.

I det andre tilfellet anvender rapporten tilgjengelige anslag på verdsetting av helseskader fra EU-arbeid, basert på forbrukernes betalingsvillighet for reduserte helseskader. Dette er en akseptert faglig fremgangsmåte. Som påpekt i rapporten kan det imidlertid være

stor usikkerhet beheftet med verdianslag spesielt for miljømål.

Men selv om man må nøye seg med å akseptere de fysiske mål for miljøpolitikken, så kan man dog studere omkostningssiden. Målene kan nås på mer eller mindrekostbare måter. Rapporten har derfor sett på omkostningseffektiviteten ved noen politikker. Det gjøres en ganske slående beregning som viser at vindmøllebidrag er 5 ganger så dyrt som CO₂ avgift når det gjelder å redusere CO₂-utslipp, mens avgift på elektrisitet er 4 ganger dyrere. Politikken har ikke vært omkostningseffektiv.

Årsaken til at avgift på elektrisitet er et kostbart virkemiddel, reflekterer det forhold at en avgift på selve forurensningene er mest omkostningseffektiv. Ved forbruk av elektrisitet slippes det ikke ut noen forurensninger. Avgift på elektrisitet gir virkning ved å redusere det totale forbruk og dermed den totale produksjon uten hensyn til forskjellige måter å redusere utslipp på ved produksjonen. Det er åpenbart korrekt påpekt i kapitlet at el-avgiften på alminnelig forbruk er for høy.

Når det gjelder beregning av vindmøllenes samfunnsmessige lønnsomhet er det spesielt tre forhold som behandles forskjellig i kapitlet og i Ministerienes beregninger. Den korrekte fremgangsmåte, som kapitlet anvender, men ikke Ministeriene, er følgende:

- i) Verdien av elektrisitet produsert av vindmøller
Gitt at det er tilstrekkelig med produksjonskapasitet i el-sektoren, vil ikke selve produksjonen av elektrisitet ha noen verdi. Hva er så den samfunnsøkonomiske verdi av vindmølle-elektrisitet? Det er kun de ressurser, inkludert miljøressurser, man sparer ved den varmekraftproduksjon man reduserer.
- ii) Anslag på reduksjon av forurensninger som følge av vindmølle-el
I prinsippet skal den varmekraft-kapasitet med høyeste samfunnsøkonomiske kostnader (drift + miljø) reduseres. I kapitlet er det forutsatt at den reduserte kapasitet har gjennomsnittlige installasjoner for rensing, mens Ministeriene forutsetter ingen rensing. Da det ikke er noen kapasitet idag som ikke har rensing, er Ministerienes anslag for stort.
- iii) Kostnader ved subsidiering
Det er standard økonomisk innsikt at skattefinansiering av offentlige utgifter medfører kostnader i form av uheldige vridninger og redusert arbeidstilbud. Finansministeriet anbefaler at det brukes 20% som et kostnadsanslag på skatteinntekter. Kapitlet har regnet med slike kostnader ved vindmøllesubsidiering, men ikke Ministeriene.

Det bør dog nevnes at den samfunnsøkonomiske analyse er gjort for et visst tidsrom (1992-2021), og at en diskonteringsrente på 6% er brukt (anbefalt av Finansministeriet) Ved en rente på 2% (som vel er mer rimelig i en samfunnsøkonomisk analyse) viser kapitlets følsomhetsanalyse at vindmøllene gir et (lite) samfunnsøkonomisk overskudd.

Den største svakhet ved ministerienes beregninger tør da være at den prinsipielle beregningsmåte ikke følger en samfunnsøkonomisk korrekt analyse.

Kapitlet har en undersøkelse av vindmølle-sektoren i lys av en diskusjon av bruk av energi-og miljøpolitikk som katalysator for nye erhverv. Det legges fram tall som viser at lønningene har vært høyere enn gjennomsnittet for industrien, men at kapitalavkastningen har vært lavere. Da tallgrunnlaget for spesielt kapitalavkastning er noe tynt, ligger verdien av avsnittet mer i det pedagogiske at det slås fast at en sektor ikke er vellykket bare fordi produksjonen øker eller eksporten er stor. Ressurser har alltid alternativ anvendelse. Poenget ligger i om avkasning til arbeid og kapital er høyere enn i andre virksomheter. Det advares fornuftig nok mot at det offentlige peker ut vinnere i erhvervslivet. Myndighetene bør konsentrere seg om mer generelle forhold, som innsatsen til forskning og utvikling.

Når det gjelder kapitlets anbefalinger om at flere cost-benefit analyser bør gjennomføres, vil jeg selvsagt støtte dette. Men det hjelper ikke å være etterpåklok. Utfordringen er å foreta cost-benefit beregninger i selve seleksjonsfasen av miljøtiltak. Det er også en utfordring å lage regler for hvordan en politikk som bærer galt avsted, kan stoppes i tide.